

Varhaisiän
musiikkikasvatuksen
koulutuksen varhaisvaiheet
Lahdessa

Koulutuksen alku ja loppu – mikä on
muuttunut?

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikki- ja draamainstituutti
Musiikkipedagogi
Varhaisiän musiikkikasvatus
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Maija Munter

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikkipedagogi

MUNTER, MAIJA:

Varhaisiän musiikkikasvatuksen
koulutuksen varhaisvaiheet Lahdessa
Koulutuksen alku ja loppu – mikä on
muuttunut?

Varhaisiän musiikkikasvatuksen opinnäytetyö, 32 sivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä tutkin sitä, miten ja miksi varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutus sai alkunsa Lahdessa ja minkälaista se aluksi oli. Pohdin lisäksi sitä, mitkä asiat ovat säilyneet samanlaisina tai muuttuneet verrattuna Lahden ammattikorkeakoulun nykyiseen varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutukseen. Pohdin näitä kysymyksiä valmistuvan lahtelaisen musiikkipedagogiopiskelijan näkökulmasta.

Suurimman osan tiedosta keräsin kahden haastattelun avulla. Haastattelin ensin ryhmässä neljää musiikin ammattilaista, jotka olivat ensimmäisiä musiikkileikkikoulupedagogiikan opiskelijoita. Lisäksi haastattelin heidän opettajaansa, koulutuksen kehittäjää ja suunnittelijaa Sinikka Kesävuorta.

Ensimmäinen varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutus Lahdessa käynnistyi Päijät-Hämeen konservatoriossa vuonna 1978 musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssina.

Käyn työssäni läpi myös yleisesti musiikkileikkikoulunopettajan koulutuksen historiaa koko Suomen mittakaavassa. Lopuksi pohdin lyhyesti sitä, miten musiikkileikkikoulu on muuttunut ja mikä on musiikkileikkikoulunopettajan rooli musiikkikentällä.

Asiasanat: Varhaisiän musiikkikasvatus, koulutus, musiikkipedagogi, musiikkileikkikoulunopettaja, varhaisiän musiikinopettaja, Lahti

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme Music Pedagogue

MUNTER, MAIJA:

The beginning of early childhood
music education in Lahti
The start and the end – what has
changed?

Bachelor's Thesis in Early Childhood Music Education, 32 pages

Spring 2015

ABSTRACT

In this bachelor's thesis I studied the reasons that early childhood music education originated in Lahti and what it was like in the beginning. I also pondered what aspects have remained the same and which have changed compared to the current education in Lahti University of Applied Sciences. I examined these questions from the viewpoint of a graduating music pedagogue student born in Lahti.

I gathered most of the information through two interviews. Firstly, I interviewed four music professionals, who were amongst the first early childhood music education students. I also interviewed their teacher, the developer and planner of the education, Sinikka Kesävuori.

The first early childhood music education in Lahti was launched in Päijät-Häme Conservatory in the year 1978 as a two year-long early childhood music pedagogy special course.

In my thesis, I also go through in general the history of early childhood music education in Finland. Lastly, I will briefly look into how music playschool has changed and examine the role of a music playschool teacher in the field of music.

Key words: early childhood music education, education, music pedagogue, music playschool teacher, Lahti

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MUSIIKKILEIKKIKOULUNOPETTAJAN KOULUTUKSEN HISTORIA SUOMESSA	3
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	6
3.1	Tutkimuskysymykset ja aineiston keruu	6
3.2	Ryhmähaastattelun henkilöiden tausta	7
3.3	Sinikka Kesävuori	7
4	MUSIIKKILEIKKIKOULUPEDAGOGIIKAN ERIKOISKURSSI	9
4.1	Musiikkileikkikoulutoiminnan alku Lahdessa	9
4.2	Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin synty	10
4.3	Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin sisältö	11
4.3.1	Opetusharjoittelu	11
4.3.2	Observointi	14
4.3.3	Pedagogiikka	15
4.3.4	Vierailevat luennoitsijat ja sivuinstrumentit	17
4.3.5	Materiaalit, välineet ja tilat	18
4.4	Entisten opiskelijoiden kokemuksia erikoiskurssista ja musiikkileikkikoulun nykytilasta	19
4.5	Opettajan kokemuksia erikoiskurssista	20
5	POHDINTA	22
5.1	Nykyisen koulutuksen tavoite ja sisältö	22
5.2	Mikä on muuttunut?	22
5.2.1	Opetusharjoittelu	23
5.2.2	Pedagogiikka	24
5.2.3	Observointi	27
5.2.4	Vierailevat luennoitsijat ja sivuinstrumentit	27
5.3	Pohdintaa musiikkileikkikoulun kehityksestä ja musiikkileikkikoulunopettajasta ammattilaisena	28
	LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Lahdessa on loppumassa varhaisiän musiikkikasvatuksen pääaineeksensa valinneiden musiikkipedagogien kouluttaminen, sillä vuonna 2016 valmistuu viimeinen ryhmä Lahden ammattikorkeakoulun Musiikki- ja draamainstituutista. Lahden lisäksi varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutus on lakkautettu Kuopiosta Pohjois-Savon ammattikorkeakoulusta (nyk. Savonia-ammattikorkeakoulu) ja Pietarsaaresta Svenska Yrkeshögskolanista (nyk. Yrkeshögskolan Novia). Musiikkipedagogikoulutuksen lisäksi Lahden ammattikorkeakoulusta lakkautettiin muusikon koulutus, jolloin käytännössä koko musiikin laitos lopettaa toimintansa.

Lahdessa varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutuksen historia ulottuu melkein neljäkymmentä vuotta taaksepäin, joten sen varhaisvaiheen ja nykytilan väliin mahtuu erilaisia kehitysvaiheita. Tässä opinnäytetyössä tutkin sitä, miten ja miksi koulutus sai alkunsa ja minkälainen se oli. Pohdin myös sitä, mitkä asiat ovat säilyneet nykyiseen Lahden ammattikorkeakoulun varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutukseen asti suunnilleen samana ja mitkä asiat ovat muuttuneet. Käyn työssäni läpi myös musiikkileikkikoulunopettajien koulutuksen historiaa koko Suomen mittakaavassa. Lopuksi pohdin hieman sitä, miten musiikkileikkikoulu on muuttunut ja mikä on musiikkileikkikoulunopettajan rooli ammattilaisena musiikkikentällä.

Opiskelin itse Lahden konservatoriossa musiikkileikkikoulusta 1990-luvun puolivälistä aina toisen asteen ammatilliseen perustutkintoon asti, joten halusin tutkia nimenomaan Lahden musiikkileikkikoulunopettajan koulutusta. Koulutuksen historian varhaisvaiheet täällä ovat mielestäni hyvin mielenkiintoiset. Koulutus alkoi musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssina, josta ei saanut muodollista pätevyyttä. Vasta muutamia vuosia myöhemmin alkoi virallinen musiikkileikkikoulunopettajan koulutus. Kaikki sai alkunsa Päijät-Hämeen konservatoriosta (nyk. Lahden konservatorio).

Varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutuksen syntyvaiheista Lahdessa ei löytynyt juuri ollenkaan dokumentoitua tietoa, joten tein haastatteluja saadakseni selville, minkälainen tuo koulutus oli. Haastattelin ensimmäisiä musiikkileikkikoulupedagogiikan opiskelijoita ja myös koulutuksen aloittajaa, opettajaa ja kehittäjää Sinikka Kesävuorta (ent. Hyytiäinen-Kesävuori).

Minulla oli joitakin ennakkokäsityksiä siitä, minkälaista varhaisiän musiikkikasvatukseen liittyvä pedagogiikka mahdollisesti ennen oli ollut. Asiaa tutkiessani huomasin, että yllättävän paljon samoja asioita siihen aikaan opetettiin kuin nykyäänkin ja musiikkileikkikoulun perustavoitteet ovat säilyneet samanlaisina.

2 MUSIIKKILEIKKIKOULUNOPETTAJAN KOULUTUKSEN HISTORIA SUOMESSA

Ritva Ollarannan (2004) mukaan ennen kuin varsinaisia koulutettuja musiikkileikkikoulunopettajia oli olemassa, musiikkileikkikouluopetuksesta vastasivat lastentarhanopettajat, musiikinopettajat, soiton-, säveltapailun- ja teorianopettajat ja joskus myös laulunopettajat sekä kanttorit. Tämä tilanne vallitsi vuosina 1958–1971. (Marjanen 2005, 49.)

Vuonna 1971 Sibelius-Akatemian koulumusiikkiosaston johtaja Ellen Urho aloitti täydennyskoulutuksen, josta sai jo virallisesti musiikkileikkikoulunopettajan pätevyyden. Kouluttajina toimivat Ellen Urhon jälkeen Maisa Krokfors ja Inkeri Simola-Isaksson. Nämä henkilöt yhdessä Sirkka Valkola-Laineen ja Ritva Laurilan kanssa olivat merkittäviä henkilöitä Suomen musiikkileikkikoulukoulutuksen kannalta. (Marjanen 2009, 471, 473; Ollaranta & Simojoki 1989, 161.)

Opiskelu oli tuolloin luentotyypistä ja sisälsi mahdollisuuden opetusharjoitteluun yhteistyössä paikallisen seurakunnan kanssa (Krokfors 2003, Marjasen 2005, 50 mukaan). Koulutus oli tarkoitettu musiikinopettaja- ja musiikinopiskelijoille sekä lastentarhanopettajille (Ollaranta & Simojoki 1989, 161). Tässä muodossa koulutus jatkui vuoteen 1979 saakka.

Vuosina 1979–1986 Sibelius-Akatemiassa oli tarjolla vuoden mittainen musiikin täydennyskoulutuskurssi, joka oli laajuudeltaan 120 tuntia. Kurssi oli suunnattu nimenomaan lastentarhanopettajille, ja sitä opetti Maisa Krokfors. Vuonna 1980 kurssi laajeni 300 tuntiin ja vuosina 1982–1986 (tai 1981–1985) se antoi pätevyyden musiikkioppilaitoksen musiikkileikkikoulunopettajan toimeen. (Marjanen 2005, 52.)

Lahdessa ja Pietarsaaressa alettiin kouluttaa konservatorioissa musiikin alkuopettajia vuonna 1987, Helsingissä ja Jyväskylässä vuotta myöhemmin vuonna 1988 (Kesävuori 2015). Musiikin alkuopettajat saivat pätevyyden opettaa sekä musiikkileikkikoululaisia että alkeisoppilaita soitinopetuksessa. He hallitsivat siis kaksi erikoisalaa. Tällä

tutkintonimikkeellä koulutettiin vuoteen 1988/1989 asti 1050 tunnin laajuudella. (Fredrikson 2001, Marjasen 2005, 52 mukaan.)

Päijät-Hämeen konservatoriossa (nyk. Lahden konservatorio) muodostettiin vuonna 1987 kolme opintolinjaa, joista yksi oli musiikin alkuopettajan linja. Tälle linjalle saatiin kuusi aloituspaikkaa. Pohjakoulutukseksi vaadittiin peruskoulu tai ylioppilastutkinto. (Häyrinen 2008, 130.)

Konservatorioiden siirtyminen ylioppilaspohjaiseen musiikkileikkikoulunopettajan koulutukseen tapahtui vuosien 1987–1990 välillä. Koulutuksen laajuus oli 160 ov eli neljä vuotta. (Marjanen 2009, 473.)

Vuonna 1996 konservatorioiden musiikkileikkikoulunopettajakoulutuksen nimi muuttui. Musiikkileikkikoulunopettaja-nimikkeen tilalle tuli nimitys musiikkipedagogi, suuntautumisvaihtoehtona musiikkileikkikoulunopettaja. Tutkinnon laajuus (160 ov) ja kesto (neljä vuotta) säilyivät samana kuin aiemmin. (Helsingin konservatorion opinto-opas 1996–1998, Marjasen 2005, 53 mukaan.)

Ammattikorkeakouluihin koulutus siirtyi Jyväskylässä vuonna 1998 (160 ov) ja Lahdessa 1999. Vuonna 1999 koulutus muuttui 180 opintoviikon laajuiseksi eli kestoletaan 4,5-vuotiseksi, mikä tarkoittaa 270 opintopistettä. Nimikkeeksi tuli musiikkipedagogi, ja pääaineena on varhaisiän musiikkikasvatus. (Marjanen 2005, 53.) Sama koulutus tuli tarjolle Lahden ja Jyväskylän lisäksi Pohjois-Savon ammattikorkeakouluun ja Pietarsaareen Svenska yrkeshögskolaniin.

Nykyään koulutuksen laajuus ilmoitetaan opintopisteinä. Metropolia ammattikorkeakoulussa ja Jyväskylän ammattikorkeakoulussa koulutuksen laajuus on tällä hetkellä 240 op eli neljä vuotta. Vuodesta 2007 lähtien on ollut mahdollista opiskella Helsingin Metropolia ammattikorkeakoulussa myös musiikkipedagogin ylempi ammattikorkeakoulututkinto (YAMK), joka on laajudeltaan 60 opintopistettä. Varhaisiän musiikkikasvatusta voi tällä hetkellä opiskella

siis ammattikorkeakouluissa Helsingissä ja Jyväskylässä ja sen lisäksi myös Sibelius-Akatemian musiikkikasvatusosastolla, jossa voi valita pedagogiseksi syventymiskohteeksi varhaisiän musiikkikasvatuksen. (Metropolia; Jyväskylän ammattikorkeakoulu; Taideyliopisto.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Lahden varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutuksen varhaisvaiheista löytyi hyvin vähän dokumentoitua tietoa, joten lähdin tutkimaan aihetta haastattelujen pohjalta.

3.1 Tutkimuskysymykset ja aineiston keruu

Miten ja miksi varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutus sai alkunsa Lahdessa ja minkälainen koulutus oli? Mitkä asiat ovat säilyneet samana ja mitkä muuttuneet tämän päivän koulutukseen verrattuna? Näihin tutkimuskysymyksiin lähdin selvittämään vastauksia.

Tutkin Lahden konservatorion vanhoja vuosikertomuksia, joista sain käsityksen siitä, minä ajankohtana musiikkileikkikoulupedagogiikan koulutusta on järjestetty ja ketkä sitä opiskelivat. Haastattelin neljää silloista opiskelijaa yhtenä ryhmänä sekä heidän opettajaansa Sinikka Kesävuorta, joka aloitti koulutuksen ja musiikkileikkikoulutoiminnan Lahden konservatoriolla. Halusin työhöni sekä opiskelijoiden että opettajan näkökulman. Selvisi, että ensimmäinen alan koulutus Lahdessa oli musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssi, joka alkoi vuonna 1978 (Kesävuori 2015).

Käyttämässäni tietolähteissä täytyy ottaa huomioon, että 1970-luvun lopusta on kulunut aikaa yli kolmekymmentäviisi vuotta, joten aivan kaikkia yksityiskohtia haastateltavat eivät täysin varmaksi muistaneet. Kesävuoren kanssa muistelimme vieläkin varhaisempia aikoja. Haastatteluista sain kuitenkin paljon yksityiskohtaista tietoa koulutuksen synnystä ja siitä, minkälaista opiskelu tuolloin oli. Toiseksi haastattelumuodoksi valitsin ryhmähaastattelun sen takia, että haastateltavien olisi yhdessä helpompi muistella monen kymmenen vuoden takaisia aikoja ja lisäksi voisi syntyä mielenkiintoisia keskusteluja. Valinta oli onnistunut, sillä haastateltavat ruokkivat ajatuksillaan toinen toisiaan ja muistivat yhdessä hyvin paljon asioita. Varsinaisen kasvokkain tehdyn haastattelun jälkeen selvitin vielä

joitakin tarkennuksia puhelimitse. Lisäksi minulla oli tutkittavana yhden haastateltavan muistiinpanot ja tuntisuunnitelmat kurssin ajalta.

3.2 Ryhmähaastattelun henkilöiden tausta

Haastattelin neljää musiikin ammattilaista, joista osa toimii tällä hetkellä Lahdessa ja osa Helsingin alueella. He opiskelivat musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssilla Päijät-Hämeen konservatoriossa (nyk. Lahden konservatorio) 1970- ja 1980-luvun taitteessa. Sen lisäksi he opiskelivat päätoimisesti konservatorion ammatillisessa koulutuksessa pääsoittiminaan huilu, laulu, viulu ja piano. (Haastattelu 2015.)

Nykyään yksi heistä toimii laulunopettajana ja opettaa musiikkileikkikoulussa. Muut ovat päätyneet muihin musiikkialan töihin: orkesterimuusikoksi, musiikinteorian- ja säveltapailun opettajaksi ja lukion musiikin lehtoriksi. Yksi haastateltavista kuitenkin teki musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin jälkeen myöhempien opiskelujensa ohessa myös musiikkileikkikoulunopettajan töitä. (Haastattelu 2015.)

3.3 Sinikka Kesävuori

Seuraavaksi haastattelin koulutuksen suunnittelijaa, kouluttajaa ja kehittäjää Sinikka Kesävuorta (ent. Hyytiäinen-Kesävuori). Kesävuori aloitti lauluopinnot vuonna 1962 Lahden musiikkiopistossa eli nykyisessä konservatoriossa ja siirtyi vuonna 1971 jatkamaan laulun opiskelua Sibelius-Akatemiaan. Hän suoritti siellä laulusta diplomin ja laulunopettajan tutkinnon. Kesävuori opiskeli myös musiikinteoriaa ja säveltapailua Sibelius-Akatemiassa sekä Lahdessa Eero Hakkaraisen johdolla. Hakkaraisen kautta Kesävuori tutustui unkarilaiseen säveltapailumetodiin. Kesävuori sai teoria- ja säveltapailuopinnot Sibelius-Akatemiassa paria kurssia lukuun ottamatta valmiiksi. Myöhemmin hän sai myös musiikin alkuopettajan pätevyyden. (Kesävuori 2015.)

Vuonna 1970 Kesävuori alkoi opettaa Lahden musiikkiopistossa (nyk. konservatorio) musiikinteoriaa- ja säveltapailua Eero Hakkaraisen mallin mukaisesti. Hänen oppilainaan olivat aluksi nuorimmat 6–7-vuotiaat lapset. Myöhemmin Kesävuori opetti säveltapailua aina säveltapailu C - kurssiin (II säveltapailu) asti. Hän opetti konservatoriossa uransa aikana myös laulua. (Kesävuori 2015.)

Musiikkileikkikoulupedagogiikkaa Kesävuori opiskeli Sibelius-Akatemiassa 1970–1980-lukujen taitteessa järjestetyllä kurssilla, mutta ei voinut saada siitä pätevyyttä, koska päteväytyminen oli varattu vain lastentarhan ja koulujen musiikinopettajille, ei laulunopettajille eikä säveltapailunopettajille. Lisäksi Kesävuori osallistui Lahdessa Helsingin yliopiston kesäkurseille suorittaen kasvatustieteiden ja opetusopin approbaturin. Kesävuori teki opetusuransa Lahden konservatoriossa ja jäi eläkkeelle sieltä vuonna 2002. (Kesävuori 2015.)

4 MUSIIKKILEIKKIKOULUPEDAGOGIIKAN ERIKOISKURSSI

4.1 Musiikkileikkikoulutoiminnan alku Lahdessa

1970-luvulla musiikkileikkikoulut alkoivat kasvattaa suosiotaan, ja niitä haluttiin saada yhä enemmän myös musiikkiopistojen yhteyteen. Sitä ennen musiikkileikkikoulut olivat toimineet lähinnä yksityisellä sektorilla. Muutamia oli tosin jo perustettu musiikkiopistojen yhteyteen, kuten Kuopion, Helsingin maalaiskunnan ja Suur-Helsingin musiikkiopistoihin sekä Munkkiniemen ja Käpylän musiikkikouluihin (Ollaranta & Simojoki 1989, 160–161).

Lahden konservatorion silloinen rehtori Aarre Hemming innostui myös tästä ajatuksesta ja halusi konservatorion yhteyteen musiikkileikkikoulun. Hemming pyysi Sinikka Kesävuorta tähän tehtävään, koska Kesävuorella oli jo ennestään kokemusta musiikinteorian ja säveltapailun opettamisesta pienille lapsille. (Kesävuori 2015.)

Lahden musiikkiopistossa (nyk. konservatorio) alettiin toteuttaa vuodesta 1969 lähtien unkarilaisen metodin mukaista säveltapailun opetusta (Eero Hakkarainen 2006, Rusin 2008, 32 mukaan). Myös musiikkileikkikouluopetus haluttiin liittää unkarilaiseen metodiin, jotta saataisiin jatkumo varhaismusiikkikasvatuksesta musiikinteoria- ja säveltapailuopetukseen ja soitonopetukseen saakka (Kesävuori 2015).

Kesävuori aloitti vuonna 1975 ensimmäisen musiikkileikkikouluryhmän opettamisen harjoitusmielessä ennen toiminnan virallistamista. Kesään 1977 saakka hän opetti harjoitusryhmiä. Unkarilaiseen metodiin eli niin sanottuun Kodály-pedagogiikkaan hän oli perehtynyt Tampereella unkarilaisen musiikinopettaja Lenke Érdely-Rauhalan kursseilla, ja syksyllä 1977 hänet lähetettiin stipendiaattina Unkariin syventämään osaamistaan. Siellä Kesävuori opiskeli professori Katalin Forrain johdolla ja observoi tämän tunteja. Katalin Forrai oli Unkarin pedagogisen instituutin professori, päiväkotien musiikkikasvatuksen suunnittelija ja järjestäjä Unkarissa.

(Kesävuori 2015.) Hän oli myös Kodály-pedagogiikan kehittäjän Zoltán Kodály'n oppilas sekä perheystävä (Rusi 2009, 37).

Kesävuori kävi myös seuraamassa musiikinopetusta tavallisissa päiväkodeissa, joissa lapset olivat oppineet laulamaan erittäin puhtaasti unkarilaisen metodin avulla. Metodin yhtenä tärkeimpänä tavoitteena oli oppia laulamaan puhtaasti. Kesävuori seurasi myös koululuokan opetusta musiikkikoulussa Budapestissä, missä hän muutenkin opiskeli pääosan ajasta. Hän vieraili myös muissa kaupungeissa, joista esimerkkeinä Vác ja Kecskemét. (Kesävuori 2015.)

Koko ikäni itse Lahden konservatoriossa opiskelleena olen huomannut, että unkarilainen Kodály-metodi on siellä yhä vahvasti käytössä varsinkin musiikinteorian ja säveltapailun opetuksessa. Musiikkileikkikoulussa sitä ei käytetä enää niin paljon kuin ennen.

4.2 Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin synty

Sinikka Kesävuoren mielestä oli erittäin tärkeää ja suorastaan hänen velvollisuutensa jakaa eteenpäin omaksumaansa tietoa ja taitoa. Hän palasi Unkarista joulukuussa 1977 ja alkoi sen jälkeen suunnitella musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssia. Vuonna 1978 Kesävuori alkoi opettaa ensimmäisiä musiikkileikkikoulupedagogiikan opiskelijoita. (Kesävuori 2015.)

Tutkimissani lähteissä kurssista on käytetty ilmaisua ”musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssi” ja ”musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssi”, kuten Lahden konservatorion historiikissa ”Taidetta tulosvastuulla” (Häyrinen 2008, 141). Erikoisen kurssista teki ainakin se, että se oli ensimmäinen alan koulutus Lahdessa. Kurssi oli vapaavalintainen ja suunnattu aiheesta kiinnostuneille konservatorion instrumenttiopettajaopiskelijoille (Kesävuori 2015). Kurssin suorittamisesta ei kuitenkaan saanut musiikkileikkikoulunopettajan muodollista pätevyyttä, mutta opiskelijat saivat siitä hyvän käytännön pätevyyden (Haastattelu 2015). Erikoisuutta

lisäsi kenties myös se, että musiikkileikkikoulutoiminta oli siihen aikaan uutta ja hienoa.

Unkarista paluunsa jälkeen vuonna 1978 Sinikka Kesävuori suunnitteli kokonaisen kevään ajan erikoiskurssin sisältöä. Hän sai suunnitella sisällön itse, joskin hänellä oli apunaan lastentarhanopettajia ja psykologi, jotka toivat omaa tietoaan ja näkemystään kurssin sisältöön. He myös tarkistivat ja hyväksyivät sisällön sen jälkeen, kun Kesävuori oli tehnyt kurssin rungon. Musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssin kesto oli kaksi vuotta. (Kesävuori 2015.)

Virallisesti pätevien musiikkileikkikoulunopettajien koulutus alkoi Lahden konservatoriossa vuonna 1987. Kaksi varhaisvaiheen erikoiskurssin käynnyttä hankki kuitenkin pätevyyden myöhemmin. Toinen heistä haki sen erikoisluvalla Sibelius-Akatemiasta tehden samalla lisäopintoja sitä varten ja toinen Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla erikoistuen varhaisiän musiikkikasvatukseen. Hän suoritti myöhemmin myös ohjaavan opettajan koulutuksen Lahdessa ja opetti Lahden ammattikorkeakoulussa varhaisiän musiikkikasvatuksen opiskelijoita. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssista tiedotettiin konservatorion opettajaopiskelijoille, ja asiasta kiinnostuneet pääsivät osallistumaan kurssille. Vaikka opiskelijat kouluttautuivat samalla konservatoriossa soitonopettajan ammattiin, erikoiskurssin pystyi suorittamaan samaan aikaan. (Kesävuori 2015.) Kurssi kuitenkin teetti opiskelijoiden mukaan paljon työtä, eivätkä he päässeet helpolla (haastattelu 2015).

4.3 Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin sisältö

4.3.1 Opetusharjoittelu

Kurssilla opiskelleiden mukaan opetusharjoittelu alkoi heti kurssin alettua. Jokainen sai oman musiikkileikkikouluryhmän, jota opetettiin kaksi kertaa viikossa kahden vuoden ajan. Musiikkileikkikoulutunti oli yhden tunnin mittainen. Aluksi opiskelijat kävivät observoimassa Kesävuoren tunteja ja

pitivät melko samanlaisia tunteja sen jälkeen itse. Pikkuhiljaa, kun opetus alkoi käydä tutummaksi, uskaltauduttiin ottamaan enemmän vapauksia. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikoulutunti kaksi kertaa viikossa oli mahdollista, sillä vanhemmat pääsivät kuljettamaan lapsiaan ja myös isovanhempia käytettiin apuna. (Kesävuori 2015.)

Opetettavat ryhmät olivat 4-vuotiaat, 5-vuotiaat ja 6-vuotiaat. Ryhmien tavoitekeho oli 12 lasta, ja niissä oli suunnilleen 8–12 lasta. Myöhemmin ryhmäkokoja kuitenkin pienennettiin. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.)

Vanhimpien musiikkileikkikoululaisten eli 6-vuotiaiden kanssa soitettiin nokkahuilua. Siihen aikaan ei soitettu vielä kanteletta, mutta myöhemmin kantele tuli valittavaksi soitinryhmiin. Myös nokkahuilua opetettiin unkarilaiseen metodiin pohjaten. (Kesävuori 2015.)

Opetusharjoittelun ohjaus oli hyvin tiivistä. Kesävuori kävi pääsääntöisesti kerran viikossa kuuntelemassa ja ohjaamassa opiskelijoita. (Kesävuori 2015.) Ohjaus oli haastateltavien mukaan muutenkin erittäin aktiivista, sillä Kesävuori ei vain istunut nurkassa tarkkailemassa vaan tuli avuksi mukaan tilanteisiin, jos asiat eivät sujuneet. Ryhmät olivat melko rauhallisia, mutta jos kuitenkin tuli isoja haasteita jonkun lapsen kanssa, Kesävuorelta sai apua ja ohjausta. Pedagogiikkaopiskelijoiden ei tarvinnut kohdata ongelmia yksin. (Haastattelu 2015.)

Opetusryhmää varten tehtiin lukuvuoden suunnitelma, lukukauden suunnitelma ja yksittäisten tuntien suunnitelmat. Tuntisuunnitelmia tehtiin varsinkin kurssin alussa hyvin huolellisesti, ja ne piti esittää etukäteen opettajalle, joka antoi tarvittaessa neuvoja ennen tunnin pitämistä. Varsinkin näytetunnin suunnitelma katsottiin erityisen tarkkaan läpi etukäteen. Yhden haastateltavan vanhoista tuntisuunnitelmista huomasin, että ensimmäisenä opiskeluvuotena ensimmäiset puoli vuotta Kesävuori on tarkistanut suunnitelmat ja laittanut hyväksymismerkin alle. Joulun jälkeisistä suunnitelmista merkkiä ei enää löytynyt eikä myöskään toisen opetusvuoden suunnitelmista. Täysin varmaksi ei tietenkään voi silti

sanoa, missä vaiheessa tuntisuunnitelmien tarkastaminen todellisuudessa loppui. Kurssilaiset muistivat myös tehneensä suunnitelmia aika paljon yhdessä. (Haastattelu 2015; kurssilaisen muistiinpanot 1979–1981.)

Jotkut musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssilaisista käyttivät Kesävuoren antamaa tuntisuunnitelmalomaketta, johon merkittiin, mitä toimintatapaa, materiaaleja ja välineitä käytettiin ja mikä oli opetettava asia. Samaa lomaketta yksi kurssilainen käytti pitkään myös työelämässä. (Haastattelu 2015.)

Siihen aikaan musiikkileikkikoululaisille järjestettiin pääsykokeet. Jollain keinolla piti valita mukaan pääsijät, sillä tulijoita musiikkileikkikouluun oli paljon eivätkä kaikki mahtuneet mukaan. Pääsykokeiden avulla saatiin myös samantasoiset ryhmät. Myös musiikkileikkikoulupedagogiikan opiskelijat olivat pitämässä pääsykokeita. Kokeissa tehtiin yksinkertaisia kaikutaputuksia ja helppoja melodian toistoja. Toisaalta Kesävuori huomautti, että kaikilla lapsilla ei välttämättä ollut laulutaito vielä siinä vaiheessa kehittynyt. (Kesävuori 2015.)

Kesävuori pohti haastattelussa pääsykokeiden käyttöä eikä osannut sanoa, mikä olisi ollut silloin paras keino valita oppilaat. Joissain paikoissa käytettiin arvontaa, mutta toisaalta silloin olisivat jääneet monet musikaaliset lapset ulkopuolelle. Toisaalta hän mietti, että ehkä olisi ollut paras niin, ettei niitä olisi pidetty ollenkaan. Pääsykoekarsinta oli raastava, kun ei voinut ottaa sisään kaikkia halukkaita. (Kesävuori 2015.)

Musiikkileikkikoululaisilla oli kaikilla opintokirjat, ja pedagogiikkaopiskelijoiden piti kirjata niihin omille ryhmäläisilleen arvosanat. Arviointiasteikkoa he eivät muistaneet ihan tarkkaan, se oli joko 1–4 tai 1–5. Kolmonen oli yleisin perusarvosana. Kakkosen saattoi saada, jos lapsi esimerkiksi kieltäytyi toiminnasta tai muuten ei kaikki sujunut ihan niin hyvin. (Haastattelu 2015.)

Lukukauden lopussa pidettiin joului- ja kevätjuhla ryhmän kesken. Vanhemmat saivat tulla silloin seuraamaan tuntia. Viimeisellä tunnilla saattoi olla esityksenä esimerkiksi nukketeatteria, joka oli harjoiteltu

etukäteen. Koko ryhmä oli nukketeatterisermin takana, ja laulun mukaan nukkeja nostettiin näyttämölle ja leikittiin. Vanhempia nähtiin joulu- ja kevätjuhlien lisäksi myös silloin, kun he hakivat ja toivat lapsiaan. Koska tunnit olivat kahdesti viikossa, jotkut opiskelijat oppivat tuntemaan vanhemmat oikeinkin hyvin. (Haastattelu 2015.)

Aivan kurssin loppuksi jokaisella opiskelijalla oli näytetunti, joka arvioitiin asteikolla 1–5. Näytetunnin lautakunta oli aluksi hyvin suuri, sillä rehtori Hemming määräsi koko opettajakunnan sinne istumaan. Vaikka muut arvioijat eivät opettaneetkaan itse musiikkileikkikoulua, niin heillä oli paljon näkemystä esimerkiksi opetusharjoittelijan opetustaidoista ja musikaalisuudesta. Raati muuttui pikkuhiljaa pienemmäksi, koska opettajakunta vastusti sitä, että heidän kaikkien pitäisi istua lautakunnassa. Arvioitsijoiden määrä pysyi kuitenkin kohtalaisen suurena siitäkin eteenpäin, vähintään neljän tai viiden jäsenen kokoisena. (Kesävuori 2015.)

4.3.2 Observointi

Observointi oli erittäin merkittävä osa musiikkileikkikoulupedagogiikkakurssin opiskelua. Opiskelijat kävivät seuraamassa Kesävuoren musiikkileikkikoulutunteja ja hyvin paljon myös opiskelutovereidensa tunteja. Löysin tutkimistani vanhoista muistiinpanoista suuren määrän opiskelutovereiden ja Kesävuoren observointitunneista tehtyjä merkintöjä. Opiskelutovereille piti antaa lisäksi palautetta heidän pitämistään tunneista. Muistiinpanojen joukossa oli myös Maija Simojoen, Ritva Ollarannan ja Maisa Krokforsin tuntien observointimerkintöjä. Lisäksi opiskelijat kävivät observoimassa Paavolan päiväkodissa. (Haastattelu 2015; kurssilaisen muistiinpanot 1979–1981.)

Pedagogiikkaopiskelijoiden omilla tunneilla kävi opiskelutovereiden lisäksi hyvin paljon muitakin seuraajia. Musiikkileikkikoulut olivat uutta ja erikoista siihen aikaan, ja esimerkiksi rehtori Aarre Hemming kävi usein omien vieraidensa kanssa katsomassa tunteja. Yksi haastateltava kertoi, kuinka

tässä koulutuksessa oppi sietämään erityisen hyvin tilanteita, joissa joku saattoi tulla seuraamaan tuntia milloin vain. (Haastattelu 2015.)

Nämä yllättävät tilanteet toivat myös haasteita. Kesävuori kertoi, kuinka lopputunnista saatettiin olla aloittamassa lasten kanssa kuvallisen ilmaisun hetkeä ja juuri silloin rehtori astui sisään ja halusi vierailleen näytettävän, minkälaista opetus muskarissa on. Lopputunnista lapset eivät tietenkään olleet enää kovin vastaanottavaisia ja keskittymiskykyisiä, kun musiikillinen opetettava asia oli jo käsitelty aiemmin ja he olivat jo asennoituneet piirtohetkeen. Tällaisia tilanteita ei voinut mitenkään ottaa huomioon tuntisuunnittelussa. (Kesävuori 2015.)

4.3.3 Pedagogiikka

Musiikkileikkikoulupedagogiikan tärkeänä painopisteenä oli unkarilainen metodi, jonka avulla lapsia opetettiin laulamaan. Metodin lähtökohtana oli musiikillinen äidinkieli. Lapset oppivat laulamaan korvakuulolta ja laulaen nimittämään oppimansa säveltasot. Siihen kuuluivat solmisaatiot, joissa eteneminen lasten kanssa opetettiin tarkkaan. He opettelivat pedagogiikkaan liittyviä suomalaisia metodilauluja, joita laulettiin jokaisella musiikkileikkikoulutunnilla. Niiden pohjalle rakennettiin usein koko tunnin teema. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.)

Pedagogiikan opetus oli hyvin käytännönläheistä, ja pedagogiikkaopiskelijat tekivät ja kokeilivat itse esimerkiksi leikkejä, joiden kautta lapsia opetettiin. (Haastattelu 2015.)

Siihen aikaan musiikkileikkikoulussa opetettiin hyvin tavoitteellisesti. Ne lapset, jotka olivat käyneet kolme vuotta musiikkileikkikoulussa, olivat jo sillä tasolla, että olisivat melkein pystyneet suorittamaan Lahden konservatorion nykyisen musiikinteorian ja säveltäpailun ensimmäisen peruskurssin. Musiikkileikkikoululaisille opetettiin musiikin peruselementtejä esimerkiksi käsiteparien, kuten nopea–hidas, voimakkaasti–hiljaa, korkea–matala, kautta. Pidemmälle edistyneiden ryhmien kanssa tehtiin jopa pieniä melodiadiktaatteja ja rytmidiktaatteja.

Myös tahtilajeja opetettiin. Lapset osasivat solmisoida, joskus jopa moniäänisesti. Rytmitajun kehittämisessä päästiin usein hyvin pitkälle. Rytmikuvioista osattiin ainakin ti-ti, tam, taa-aa, tir-ri ja tit-ti-ri. Kaikki tämä opetettiin lapsille kuitenkin leikin kautta. Monesta sen ajan musiikkileikkikoululaisesta tuli sittemmin musiikin ammattilaisia. (Haastattelu 2015.)

6-vuotiaiden soitinryhmissä nokkahuilua opetettiin Kodály-pedagogiikan mukaan. Lapset osasivatkin vuoden lopuksi soittaa ensimmäisen ja toisen musiikkileikkikokuluvuoden metodilauluja ja jopa asteikon. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikoulussa näkyi selkeä halu luoda jatkumo soitonopetukseen. Kesävuori keskusteli soittamaan pyrkivien lasten vanhempien kanssa lapsen mahdollisesta mieltymyksestä johonkin soittimeen ja hänen soveltuvuudestaan siihen. Pedagogiikkaopiskelijat muistelivat haastattelussa, että opiskelutoverit kävivät esittelemässä musiikkikoululaisille orkesterisoittimia. Sen lisäksi järjestettiin myös konsertteja, joissa lapset näkivät eri soittimia. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.) Tästä huomaa, että silloin haluttiin vahvasti saada lapset jatkamaan musiikkiharrastuksen parissa.

Musiikkileikkikoulun työtapoina olivat laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta ja kuunteleminen. Työtavoista laulaminen painottui eniten, mutta tunteilla myös soitettiin ja liikuttiin. Useimmiten musiikkiliikunta oli ohjattua, mutta myös luovaa liikuntaa oli jonkin verran. Musiikkiliikunnan kautta myös opetettiin musiikillisia asioita, kuten käsitepareja korkea–matala tai nopea–hidas. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikoulutunnit rakennettiin tiettyjen rutiinien sisälle. Tunnilla oli alku- ja loppulaulu ja usein myös piirtämishetki. Jokaisella tunnilla oli jakso, jossa käsiteltiin opetettavaa musiikillista asiaa. Piirtämishetki oli usein tunnin lopussa, jolloin lapset piirsivät jotakin tunnin aiheeseen tai opittuun asiaan liittyen. Sen jälkeen piirustuksista saatettiin keskustella ja ripustaa niitä seinille. Piirtämiseen kuului osana myös musiikin kuuntelua.

(Kesävuori 2015; haastattelu 2015.) Tunnilla käytettiin piirtämistä myös musiikillisten asioiden opiskelussa. Lasten kanssa piirrettiin esimerkiksi rytmisymboleita, kuten titi, tam ja taa-aa. (Haastattelu 2015.)

Tunneilla kuunneltiin pääasiassa klassista musiikkia, kuten esimerkiksi Smetanan Moldautta tai Prokofjevin Pekkaa ja Sutta (haastattelu 2015). Muuta kuin klassista musiikkia käytettiin vain muutamia kappaleita. Tähän osasyynä oli varmasti se, että siihen aikaan muuta kuin klassista lapsille sopivaa musiikkia ei ollut kovin paljon saatavilla. Opiskelijat soittivat lapsille myös omia instrumenttejaan. Kuunteleminen oli usein aktiivista kuuntelua, milloin tehtävänä oli esimerkiksi kuunnella orkesterisoittimia. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikouluopetuksessa käytettiin teematyöskentelyä, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki tunnilla käytetyt työtavat ja toiminnot liittyivät jollakin tavalla tiettyyn aiheeseen. Pedagogiikkaopiskelijat saivat itse valita tunneilleen haluamansa teeman vuodenaikojen ja ajankohtaisten tapahtumien mukaan. He kuitenkin kertoivat, että aina menttiin lapsen ehdoilla. Teemaa ei välttämättä noudatettu orjallisesti, jos lapsilta lähti idea johonkin muuhun lauluun tai jos itse keksi sopivan aasinsillan muuhun aiheeseen. Metodilauluja pystyi muokkaamaan esimerkiksi sanoituksia muuttamalla eri teemoihin sopiviksi. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.)

4.3.4 Vierailevat luennoitsijat ja sivuinstrumentit

Konservatoriolla kävi myös vierailevia luennoitsijoita ja opettajia. Kersti Palonen luennoi lapsipsykologiasta. Luentoja oli myös varhaiskasvatuksen metodiikasta. Muitakin vierailijoita kävi, kuten Ritva Ollaranta, Maija Simojoki ja Elina Viitaila-Pulkinen, joka opetti Jaques-Dalcroze -metodia. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.)

Pakollinen sivuinstrumentti kaikille oli kitara. Pedagogiikkaopiskelijat suorittivat kitarakurssin, jossa opeteltiin kitarasäestyksen alkeet. Lisäksi opiskeltiin nokkahuilun soittoa ja siihen liittyvää nokkahuilupedagogiikkaa. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.) Pianonsoittotaito oli ehdottoman

tärkeä. Kurssilaiset opiskelivat pianonsoittoa sivuaineena konservatorion ammatillisissa opinnoissa ja yksi heistä myös pääaineenaan, joten heillä oli pianonsoittotaito olemassa muun koulutuksen kautta. (Haastattelu 2015.) Kurssin puitteissa heillä ei siis ilmeisesti ollut pianonsoiton opiskelua.

Laulutaito oli hyvin tärkeä, sillä musiikkileikkikoulutunnilla oltiin lapsille koko ajan äänimallina (Kesävuori 2015). Osa kurssilaisista muisti käyneensä Kesävuoren laulutunneilla, jotkut muutaman kerran ja osa vähän pidemmän aikaa. Opiskelijoiden mukaan Kesävuorelle oli tärkeää, että opettaja osasi laulaa kauniilla äänellä ja lapsille sopivalta korkeudelta. (Haastattelu 2015.)

4.3.5 Materiaalit, välineet ja tilat

Musiikkileikkikouluryhmiä opetettiin isossa, avarassa ja erittäin valoisassa huoneessa. Siellä oli tilaa liikkua, ja sitä hyödynnettiin opetuksessa. Myös luokan ulkonäköön panostettiin. Ikkunoihin maalattiin teemaan liittyviä maalauksia, ja muutenkin tilasta tehtiin lapsen silmin kiinnostava ja motivoiva. Pedagogiikkaopiskelijat askartelivat opetustarvikkeita paljon itse: rytmitauluja, käsinukkeja, keppinukkeja, luokan koristeita, ketsuppipullomarakasseja ynnä muuta. Osa haastatelluista kertoi käyttäneensä rytmitauluja myöhemminkin hyvin paljon. (Haastattelu 2015.)

Kesävuori hankki musiikkileikkikoulutoiminnan aloitettuaan kaikki soittimet ja välineet itse. Rytmisoittimia oli käytettävissä seuraava valikoima: rytmikapuloita, marakasseja, triangeleja, kellopelejä, tamburiineja ja rumpuja. Muita välineitä oli myös, kuten huiveja, palloja ja hernepusseja. Siihen aikaan käytettiin C-kasetteja ja LP-levyjä musiikin kuuntelussa. (Kesävuori 2015; haastattelu 2015.)

Lapsille sopivia lastenlaulukirjoja ei ollut saatavilla paljon. Muutamia tiettyjä kirjoja kuitenkin käytettiin enemmän. Niitä olivat esimerkiksi ”Musiikkia muksuille” (Ollaranta, R., Simojoki, M., Ollaranta, J. & Panula, J.) ja ”Vihreä viserryskone” (L. Tenkku & E. Urho). (Haastattelu 2015.)

Kesävuori (2015) kertoi saaneensa paljon lauluja omaan käyttöönsä Maija Simojoelta, Ritva Ollarannalta ja tämän mieheltä Jorma Ollarannalta. Simojoen ja Ritva Ollarannan kanssa hän oli muutenkin paljon yhteistyössä. Lastentarhoissa yleisesti käytetyistä laulukirjoista otettiin käyttöön joitakin lauluja, mutta pääosin näiden kirjojen laulut olivat melodioiltaan liian laaja-alaisia ja muutenkin liian pitkiä. Ne sopivat lapsille paremmin kuunneltaviksi kuin laulettaviksi. Oli toki myös tärkeää, että opettaja lauloi lapsille ja he saivat kuunnella. Pikkuhiljaa laulukirjoja alkoi ilmestyä yhä enemmän.

4.4 Entisten opiskelijoiden kokemuksia erikoiskurssista ja musiikkileikkikoulun nykytilasta

Haastateltavien mukaan Kesävuori oli erittäin innostunut, energinen ja aktiivinen opettaja ja teki työtään täydellä sydämellä. Heidän mielestään kurssi oli todella hyvä ja Kesävuorella oli kattavat pedagogiset tiedot ja taidot ja hänen musiikkileikkikoulutuntinsa olivat erinomaisia. Opetusharjoittelun aloitusta heti kurssin alussa he pitivät hyvänä asiana, koska näin jokainen ehti saada paljon käytännön kokemusta kahden vuoden aikana. (Haastattelu 2015.)

Kurssilta sai hyvät taidot musiikkileikkikoulussa opettamiseen. Sen lisäksi siitä sai paljon eväitä pienten lasten opettamiseen teoria- ja säveltapailun opettajan työssä. Kaikki haastateltavat kokivat opetusharjoittelun menneen hyvin, vaikka joskus ryhmässä oli haastaviakin tilanteita. He kertoivat saaneensa tukea ja apua Kesävuoren lisäksi myös toisiltaan. Yksi haastateltavista koki, että oli hyvin nuori musiikkileikkikoulunopettajaksi ja mietiskeli, mitä vanhemmat hänestä mahtoivat niin nuorena opettajana ajatella. Välillä hän mielti, oliko hänellä tarpeeksi taitoja työskennellä lasten kanssa, mutta toisaalta taas harjoittelu sujui oikein hyvin. Haastattelussa ei tullut ilmi yhtään negatiivista näkemystä kurssista. (Haastattelu 2015.)

Musiikkileikkikoulun nykytilasta parilla haastateltavista ei ollut mielipidettä. Keskusteluissa tuli kuitenkin esille, että nykyinen musiikkileikkikoulu on

mennyt ehkä enemmän kokonaiskasvatuksen suuntaan ja laulupainotteisuus on jonkin verran vähentynyt. Osa haastateltavista pohti, että he olisivat kaivanneet ehkä enemmän Kodály-pedagogiikkaa vielä nykyiseenkin opetukseen. Kodály'n ihannetta siitä, että kaikki voivat oppia musiikin luku- ja laulutaidon, pidettiin tärkeänä, ja metodin avulla siihen voitaisiin päästä. Toisaalta mietittiin sitä, että ihan samalla lailla kuin heidän opiskeluaikanaan Kodály-metodia ei pystyisi käyttämään, sillä lapset ovat nykyään erilaisia ja yleensä musiikkileikkikoulutunteja on yhden kerran viikossa. (Haastattelu 2015.)

4.5 Opettajan kokemuksia erikoiskurssista

Musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssin opiskelijat näkivät Kesävuoren energisenä ja aktiivisena opettajana, mutta myös Kesävuori koki saaneensa paljon opetustyöstä opiskelijoidensa kautta. Hänestä oli ihanaa jakaa osaamistaan heille. Hän kertoi, että ensimmäiset opiskelijat olivat erittäin innokkaita ja halukkaita vastaanottamaan tietoa ja sen takia heidän opettamisensa oli todella mukavaa ja hauskaa. Toisaalta haastetta kurssin opettamiseen toi se, että oppilaina oli nuoria aikuisia ja opetustyylillä piti vaihtaa toisenlaiseksi kuin lasten kanssa työskennellessä. Alussa hän ei ollut tottunut vielä opettamaan aikuisia. Kesävuoren yliopistossa oppimat tiedot kasvatustieteen ja opetusopin alalta autoivat myös erikoiskurssin opetustyössä. Hän muisti paljon hienoja ja mukavia hetkiä opiskelijoiden kanssa, ja niiltä ajoilta jäi myös hyviä tuttavuussuhteita. (Kesävuori 2015.)

Musiikkileikkikoulun nykytilasta Kesävuorella ei ollut sen kummempaa mielipidettä, sillä eläkkeelle jäätyään hän halusi antaa tilaa seuraaville sukupolville eikä seurannut enää niin aktiivisesti musiikkileikkikoulumaailmaa. (Kesävuori 2015.)

Koska Kesävuori suunnitteli erikoiskurssin sisällön ihan itse, hän luonnollisesti jännitti sitä, miten kurssi otetaan vastaan ja onko siinä varmasti kaikki tarpeellinen mukana. Mutta toisaalta kurssin ei tarvinnutkaan olla vielä se virallinen valtakunnallinen

musiikkileikkikoulunopettajan koulutus, joka suunniteltiin vasta myöhemmin. (Kesävuori 2015.)

5 POHDINTA

5.1 Nykyisen koulutuksen tavoite ja sisältö

Lahden ammattikorkeakoulusta valmistuva varhaisiän musiikinopettaja osaa suunnitella tavoitteellisesti etenevää musiikkikasvatustoimintaa ja ohjata musiikin varhaiskasvatuksen lapsi-, perhe- ja instrumenttiryhmiä sekä ikäihmisten musiikkitoimintaa. Hän osaa yhdistää opetukseensa draamaa ja muita taiteen lajeja. (Lahden ammattikorkeakoulun opinto-opas 2012–2013.)

Opiskelija omaksuu kasvatustieteen perusteet sekä didaktiset ja pedagogiset taidot, joita hän harjoittelee opintojensa ajan. Opiskelija tiedostaa ja tunnistaa musiikillisen ja pedagogisen identiteettinsä, josta käsin hänen opetuksensa lähtee. (Lahden ammattikorkeakoulun opinto-opas 2012–2013.)

Lahden nykyisen koulutuksen sisällöstä ja toteuttamistavoista on vastannut Päivi Mäkitalo. Hän on muun muassa suunnitellut opetusharjoittelun aloituksen päiväkodeissa ja harjoittelujen toteuttamisen erilaisissa ryhmissä pyrkien kytkemään ne mahdollisuuksien mukaan läheisesti työelämään.

Varhaisiän musiikkikasvatuksen linjan opinnot koostuvat seuraavista opintokokonaisuuksista: perusopinnot 45 op, ammattiopinnot 123 op, pedagogiset opinnot 42 op, vapaasti valittavat opinnot 15 op, harjoittelu 30 op ja opinnäytetyö 15 op. Yhteensä 270 op. (Lahden ammattikorkeakoulun opinto-opas 2012–2013.)

5.2 Mikä on muuttunut?

Haastattelujen jälkeen olin yllättynyt siitä, miten paljon aivan samoja asioita opetettiin lähes neljäkymmentä vuotta sitten kuin nykyäänkin. Opintojen käytännön järjestelyissä oli paljon eroja, mutta musiikkileikkikoulupedagogiikan perusajatukset ovat mielestäni pysyneet

hyvin samanlaisina verrattuna tähän koulutukseen, josta olen nyt keväällä valmistumassa.

Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssia ja ammattikorkeakoulutusta ei siinä mielessä voi verrata, että kyseessä ovat eripituiset ja sisällöltään sekä statukseltaan erilaiset koulutukset. Aion kuitenkin pohtia ja vertailla niitä osa-alueita, jotka löytyvät kummastakin koulutuksesta ja joita on mielestäni mielenkiintoista verrata. Käsittelen aihetta valmistuvan lahtelaisen musiikkipedagogin näkökulmasta. Lisäksi pohdin musiikkileikkikoulun kehitystä omiin kokemuksiini pohjaten.

5.2.1 Opetusharjoittelu

Suuria eroja löytyi opetusharjoittelusta. Omassa koulutuksessani ensimmäisenä opiskeluvuotena opeteltiin muun muassa muusikon taitoja, teoriaa ja yleisiä aineita ja vasta toisena vuotena aloitettiin opetusharjoittelu. Ensimmäinen harjoittelu tehtiin päiväkodissa, ja tunnilla oli mukana istumassa päiväkodin henkilökuntaa, joka puuttui esimerkiksi kurinpidollisiin asioihin. Näin oli oman päiväkotiharjoitteluni kohdalla, mutta jotkut kurssikaverini tekivät harjoittelun ihan yksin lasten kanssa. Minulla oli niin sanotusti pehmeä lasku musiikkileikkikoulumaailmaan toisin kuin haastattelemillani henkilöillä, jotka joutuivat, tai pääsivät, heti tositoimiin, vaikkakin opettajan aktiivisella ohjauksella ja läsnäololla. Erikoiskurssilaiset olivat heti myös oikeassa työelämässä, sillä opetuspaikkana oli konservatorio ja oppilaiden vanhemmat maksoivat lukukausimaksun, tosin opiskelijat eivät saaneet palkkaa opetusharjoittelusta.

Koulutuksessani päiväkotiharjoittelua seuraavat opetusharjoittelut pyrittiin järjestämään usein siten, että opiskelija halutessaan etsi jostakin töitä eli omia musiikkileikkikouluryhmiä. Omien ryhmien kanssa voitiin suorittaa esimerkiksi soitinryhmäharjoittelu, perheryhmäharjoittelu (lapsi–vanhempiryhmä) ja oma leikkiryhmäharjoittelu (3–6-vuotiaiden lapsiryhmä). Linjallani halutaan vahvasti kannustaa opiskelijoita työelämään. Se on mielestäni hyvä asia, koska silloin saa paljon käytännön kokemusta ja koulun jälkeen

on helpompi siirtyä oikeaan työelämään. Tietenkin opiskelijan voi joskus olla vaikea löytää sijaisuuksia tai omia ryhmiä, mutta hyvin moni linjallani, itseni mukaan lukien, teki tai tekee töitä jo opiskeluaikana.

Opetusharjoittelun ohjaus erikoiskurssilla kuulosti mielestäni todella runsaalta ja aktiiviselta. Omassa koulutuksessani ohjausta oli paljon harvemmin, mutta yhtä tiivis ohjaus ei suuren opiskelijamäärän ja muiden syiden vuoksi olisi toisaalta edes ollut varmaan mahdollista. Silti pidän hyvin merkittävänä sitä, miten aktiivisesti Kesävuori kävi opiskelijoitaan ohjaamassa. Toisaalta itselleni oli tärkeää oppia tulemaan toimeen myös yksin oman harjoittelun aikana.

Tuntisuunnittelu kuulosti samanlaiselta kuin nykyään. Aluksi suunnitelmien teko oli koulutuksessani tarkkaa ja ne piti lähettää kaikki jälkikäteen vielä arvioitavaksi. Erona on tietenkin se, että erikoiskurssilla suunnitelmia näytettiin ainakin alkuvaiheessa etukäteen opettajalle. Tuntikohtaisten suunnitelmien lisäksi omassakin koulutuksessani tehtiin ensimmäisessä harjoittelussa lukuvuosisuunnitelma ja myös toteutumislakana, jossa listattiin kaikki asiat, jotka ryhmän kanssa toteutuivat vuoden aikana. Viimeisessä harjoittelussa tuntisuunnitelmat piti vielä näyttää opetusharjoittelun ohjaajalle, mutta niitä ei arvioitu enää samalla tarkkuudella kuin ensimmäisessä harjoittelussa. Näytetunnin suunnitelma toki arvioitiin kaikista tarkimmin. Meille opettaja antoi myös tuntisuunnitelmapohjan, joka kuulosti samanlaiselta kuin erikoiskurssilaisilla oli ollut.

5.2.2 Pedagogiikka

Suuri ero musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssin pedagogiikassa verrattuna nykyiseen koulutukseen on unkarilaisen metodin painottuminen. Koulutuksessani meillä oli yhden vuoden kestävä kolmen opintopisteen laajuinen Kodály-pedagogiikan kurssi, jossa opeteltiin muun muassa solmisaatiot ja niissä eteneminen metodin mukaan sekä monia metodilauluja. Kurssi käsitteli mielestäni metodia enemmänkin alkeisteoriaopetuksen kuin musiikkileikkikouluopetuksen näkökulmasta,

tosin tietoa voi itse soveltaa musiikkileikkikouluopetukseen. Kurssista huolimatta Kodály-metodia ei painotettu koulutuksessani erityisesti eikä kokemukseni ja havaintojeni mukaan moni käytä sitä opetuksessaan niin kuin erikoiskurssin aikana, enkä itsekään sitä tee. Teoria- ja säveltapailun opetuksessa se on kuitenkin vielä vahvasti käytössä Lahden konservatoriossa.

Musiikkileikkikoulun musiikilliset tavoitteet ovat säilyneet hyvin samoina, mutta erikoiskurssilla ne vietiin paljon pidemmälle kuin yleisesti nykyään. Korkeat musiikilliset tavoitteet olivat luultavasti ennen mahdollisia sen takia, että tunnit pidettiin kaksi kertaa viikossa ja lapset oli testattu pääsykokeilla. Kuulemma lapset olivat myös silloin erilaisia, rauhallisempia kuin nykyään (Haastattelu, 2015; Kesävuori 2015). Luulen, että pääsykokeiden kautta valitut lapset olivat motivoituneita musiikkileikkikouluharrastukseen ja kehitykseltään jo jonkinlaisella tasolla, koska he pääsivät pääsykokeista läpi. Nykyään on tietenkin vaihtelua siinä, kuinka pitkälle musiikillisten asioiden opettamisessa päästään riippuen resursseista ja opettajan näkemyksistä.

Vaikka erikoiskurssilla opetuksen taustalla olivatkin melko kunnianhimoiset musiikilliset tavoitteet, opetus lähti silti lapsesta käsin ja tapahtui leikin kautta kuin huomaamatta (haastattelu 2015). Erikoiskurssilla painotettiin musiikillisten tavoitteiden lisäksi myös musiikillisia elämyksiä ja lapsen kokonaiskasvua ja kehitystä. Näin Kesävuori kuvailee musiikkileikkikoulun tavoitteita lehtihaastattelussa vuodelta 1978 mainiten musiikinrakkauden heti ensimmäisenä:

Musiikkileikkikoulun tehtävänä on musiikinrakkauden herättäminen sekä rytmi- ja säveltäjän kehittäminen. Niinikään sen tehtäviin kuuluu sosiaalisen käyttäytymisen kehittäminen, musiikillisen ja musikaalisen ilmaisutaidon kehittäminen sekä valmiuksen luominen musiikkikoulussa tapahtuvaa opetusta varten. (Henttonen 1978.)

Nykyään varhaisiän musiikinopetuksen tavoitteet ja painotukset saattavat vaihdella jonkin verran paikasta ja opettajasta riippuen, mutta perustavoitteet ovat suunnilleen samat. Musiikkileikkikoulussa lapsi saa

kuunnella, kokea ja tehdä itse musiikkia sekä ilmaista itseään musiikin ja musiikkileikin avulla. Tavoitteena on opettaa dynamiikan, sointiväriä, rytmiä, melodian, harmonian ja muodon alkeita. Lapsen luovuutta, sosiaalista ja emotionaalista kehitystä tuetaan. Kansanperinnettä vaalitaan. Musiikkileikkikoulu pyrkii antamaan valmiudet myös myöhempään musiikkiopintoihin. (Musiikinopetus Suomessa.)

Työtapoina ovat laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta ja musiikin kuunteleminen. Lisäksi musiikkiin voidaan yhdistää myös draamaa, kuvataidetta ja tanssia. (Musiikinopetus Suomessa.) Työtavat ovat säilyneet täysin samoina erikoiskurssin ajoista asti. Itsestäni tuntuu siltä, että musiikkiliikunnan määrä on luultavasti kasvanut, koska lapset ehkä tarvitsevat sitä enemmän. Jos ennen oltiin rauhallisempia, niin varmaan jaksettiin istua pidempään paikallaan. Nykyään myös levytetyn lastenmusiikin määrä on huima, joten musiikin kuuntelussa ja musiikkiliikunnassa käytetään paljon muutakin musiikkia kuin taidemusiikkia.

Teematyöskentely on myös säilynyt vahvana tähän päivään saakka. Sitä painotetaan ainakin omassa koulutuksessani hyvin paljon.

Musiikkileikkikoulupedagogiikan erikoiskurssilaisilla metodilaulujen käyttö saattoi rajoittaa jonkin verran teeman valintaa, mutta nykyään, kun niiden käyttö ei ole yhtä runsasta, myös teeman rakentamiseen on enemmän mahdollisuuksia. Nykyään on luultavasti helpompaa ja vapaampaa rakentaa tunti tietyn teeman ympärille senkin takia, että materiaalia löytyy niin runsaasti. Toisaalta materiaalin määrästä johtuva valinnanvaikeus voi tehdä tuntisuunnittelusta vaikeampaakin.

Kuvallinen ilmaisu sisältyi erikoiskurssilla musiikkileikkikoulutunteihin todella usein. Omaan koulutukseeni kuuluu kuvallisen ilmaisun kurssi, jonka laajuus on kaksi opintopistettä. Nykyään musiikkileikkikoulutunnin pituus on yleisesti leikkiryhmissä 45 minuuttia ja soitinryhmissä sekä vanhimpien lasten (5–6 v.) leikkiryhmissä usein 60 minuuttia. Kuvallista ilmaisua ei 45 minuutin aikana edes säännöllisesti ehtisi tehdä, ja muutenkin koulussani on painotettu, ettei sitä kannata käyttää tunneilla

liikaa. Kuvallisen ilmaisun liiasta käytöstä on varoiteltu siksi, että vanhemmat eivät välttämättä ole tyytyväisiä, jos lapsi tulee musiikkileikkikoulutunnilta usein piirustuksen kanssa. Kysehän on kuitenkin musiikin opettamisesta. 60 minuutin mittaisella tunnilla on kuitenkin ollut ymmärrettävää käyttää piirtämiseen aikaa, sillä pienimmille lapsille koko tunnin käyttö musiikillisiin asioihin olisi jaksamisen ja keskittymisen kannalta haastavaa.

5.2.3 Observointi

Observointi on muuttunut paljon erikoiskurssin ajoista. Koska musiikkileikkikoulutoiminta on laajentunut niin valtavasti, nykyään on mahdollista observoida monia eri opettajia. Se tuo monipuolisuutta ja rikkautta omaan opetustyöhön, kun näkee ja kuulee erilaisia opetustyyplejä. Tunteja seuraamalla saa paljon ideoita, joita voi soveltaa omaan opetukseen. Omassa koulutuksessani olisin kaivannut ehkä enemmän myös toisten opiskelutovereiden observoimista. Koska se oli vapaaehtoista ja omasta innokkuudesta kiinni, kävin vain pari kertaa observoimassa muita opiskelijoita. Olisi ollut hyödyllistä nähdä, missä vaiheessa opettajaksi kasvamista opiskelutoverit olivat.

Erikoiskurssilaiset mainitsivat moneen otteeseen sen, kuinka usein heidän tunneillaan kävi vierailijoita ja kuinka he oppivat sietämään sitä. Itse olisin varmasti kokenut sellaisen aloittelevana opettajana hyvin häiritsevänä ja ahdistavana, mutta toisaalta siihen olisi tottunut väkisinkin. Varmasti myös improvisaatiokyky kasvaa sen kaltaisissa yllättävissä tilanteissa.

5.2.4 Vierailevat luennoitsijat ja sivuinstrumentit

Koulutukseni aikana meillä vieraili jonkin verran ulkopuolisia luennoitsijoita ja kouluttajia, kuten Soili Perkiö Sibelius-Akatemiasta. Myös esimerkiksi yhden opintopisteen Orff-työpajan meille piti ulkopuolinen asiantuntija. Koulutuksen lopetuspäätöksen takia kuitenkin vierailijoiden määrä väheni, mikä on valitettavaa, sillä eri opettajat tuovat opiskelijoille erilaisia näkökulmia opetukseen.

Nykyisessä koulutuksessa täällä Lahdessa kaikilla linjamme opiskelijoilla on pääaineena laulu ja sivuinstrumentteina piano (vapaa säestys), kitara, 5- ja 11-kielinen kantele sekä nokkahuilu. Tutustuimme myös bändisoittimiin. Lisäksi monella on jokin muu instrumentti, jota opiskelee omaehtoisesti vapaa-ajallaan.

5.3 Pohdintaa musiikkileikkikoulun kehityksestä ja musiikkileikkikoulunopettajasta ammattilaisena

Tutkimuksen tekeminen herätti paljon ajatuksia koulutuksen kehityksestä täällä Lahdessa mutta myös itse musiikkileikkikoulun kehittymisestä sekä musiikkileikkikoulunopettajista ammattilaisina. Musiikkileikkikoulu on laajentunut valtavasti, ja yksi suurimmista eroista erikoiskurssin ajan musiikkileikkikouluun on perheryhmien mukaantulo osaksi musiikkileikkikoulua. Erikoiskurssilla nuorimmat oppilaat olivat 4-vuotiaita, jotka kykenivät jo toimimaan yksin ryhmässä ilman vanhempaa. Nykyään pienimmät oppilaat ovat vauvaikäisiä ja leikkiryhmät alkavat usein jo 3-vuotiaista lapsista. Tämän takia tietenkin myös musiikkileikkikoulunopettajien pitää olla vieläkin monipuolisempia ja hallita laajempaa kenttää.

1980-luvun taitteen musiikkileikkikoulu vaikutti mielestäni paljon enemmän musiikkiopistomaiselta kuin nykyään, koska musiikkileikkikouluun oli pääsykokeet ja musiikkileikkikoululaisille annettiin opintokirjat ja arvosanat. Toisaalta musiikkileikkikoulun vieminen lähelle musiikkiopistoa ei ole sinänsä mitenkään huono asia. Lapsien kannustaminen jatkamaan soitinopintoihin sekä keskustelu ja neuvojen antaminen soittimen valinnassa on mielestäni hyvä asia. Tätä teki Kesävuori aikanaan. Jos musiikkileikkikoulunopettajalla on näkemystä lapsen sopivuudesta tiettyyn soittimeen, niin mielestäni on viisasta hyödyntää sitä tietoa, jos soitinvalinta mietityttää. Musiikkiopistoja ja käytäntöjä on paljon erilaisia, ja joissain paikoissa musiikkileikkikoulunopettajan tietoja varmasti käytetäänkin hyväksi.

Oma kokemukseni musiikkioppilaitoksissa opettamisesta on vielä melko vähäistä, mutta toivoisin enemmän yhteistyötä musiikkileikkikoulun ja musiikkiopistojen välille. Yhteistyö soitonopettajien ja -opiskelijoiden kanssa esimerkiksi yhteisten konserttien muodossa toisi musiikkiopiston lähemmäksi musiikkileikkikoululaisia. Näin lapset näkisivät, minkälaista soitonopiskelu on ja saattaisivat herkemmin innostua jatkamaan musiikkiharrastusta. Tiiviimpi yhteistyö kenties nostaisi myös musiikkileikkikoulunopettajan ammatin arvostusta.

Musiikkileikkikoulunopettaja ei oman kokemukseni mukaan ole kaikkein arvostetuin ammatti musiikin maailmassa. Koska musiikkileikkikoulu on usein melko erillään muusta musiikkioppilaitoksesta, joskus ihan fyysisestikin, muilla opettajilla ei välttämättä edes ole käsitystä siitä, mitä musiikkileikkikoulussa tehdään. Tämä voi laskea helposti ammatin arvostusta, koska saatetaan ajatella, että siellä vain laulellaan ja leikitään ja kuka tahansa kykenee sitä työtä tekemään.

Nähtäväksi jää, miten varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutuksen lakkauttaminen Lahdesta ja muualta tulee vaikuttamaan alaan. Tällä hetkellä musiikkileikkikoulunopettajia on ainakin tietyillä alueilla Suomessa paljon, mutta koulutuksen karsimisen myötä saattaa jossain vaiheessa tulla pula pätevistä opettajista, varsinkin syrjäisemmillä seuduilla. Toivottavasti varhaisiän musiikkikasvatuksen merkitys ja musiikkikasvattajien arvo ymmärretään tulevaisuudessa paremmin.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Henttonen, S. 1978. Musiikkileikkikoulussa opitaan musiikkia leikkien. Etelä-Suomen Sanomat. 28.5.1978.

Häyrinen, A. 2008. Taidetta tulosvastuulla – Lahden konservatorion tie Viipurista Lahteen. Lahti: Lahden Musiikkiopisto Oy – Lahden konservatorio.

Marjanen, K. 2009. Musiikkipedagogi (AMK): pääaineena varhaisiän musiikkikasvatus. Teoksessa Louhivuori, J. & Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus – Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatusseura-FiSME, 469–491.

Ollaranta, R., Simojoki, M. 1989. Laulan lasten lailla – Musiikin varhaiskasvatuksen opas. Keuruu: Otava.

Kurssilaisen muistiinpanot ja tuntisuunnitelmat. 1979–1981. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1977–1978. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1978–1979. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1979–1980. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1980–1981. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1981–1982. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1982–1983. Lahti.

Päijät-Hämeen konservatorio. Toimintakertomus lukuvuodelta 1983–1984. Lahti.

Elektroniset lähteet

Jyväskylän ammattikorkeakoulun verkkosivut. [viitattu 1.4.2015].

Saatavissa: <http://www.jamk.fi>

Lahden ammattikorkeakoulun opinto-opas 2012–2013. Musiikki- ja draamainstituutti, Musiikin ko. Varhaisiän musiikkikasvatus. [viitattu 8.5.2015]. Saatavissa: www.lamk.fi

Marjanen, K. 2005. Varhaismusiikkikasvatuksen ekspertti, musiikkileikkikoulunopettaja. Työelämä haasteena koulutukselle. Esimerkkitapauksena Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos [viitattu 10.2.2015]. Musiikkikasvatuksen lisenssiaatin tutkielma. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9938/URN_NBN_fi_jyu-2005216.pdf?sequence=1

Metropolia ammattikorkeakoulun verkkosivut. [viitattu 1.4.2015].

Saatavissa: <http://www.metropolia.fi>

Musiikinopetus Suomessa verkkosivut. [viitattu 3.5.2015]. Saatavissa:

<http://www.musiikinopetus.fi/fi/opiskelu/musiikkileikkikoulut>

Rusi, E. 2008. Unkarilaista musiikkikasvatusta lahtelaisittain. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -tutkielma. [viitattu 1.4.2015]. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/20311/URN_NBN_fi_jyu-200906011651.pdf?sequence=1

Taideyliopisto. WebOodi. Sibelius-Akatemian opetustiedot 2015–2016.

[viitattu 26.4.2015] Saatavissa: <https://weboodi.uniarts.fi/uniarts/>

Varhaisiän musiikinopettajat ry:n verkkosivut. [viitattu 26.4.2015].

Saatavissa: www.vamory.fi

Suulliset lähteet:

Kesävuori, Sinikka. Lahden varhaisiän musiikkikasvatuksen koulutuksen alkuvaiheita koskeva asiantuntijahaastattelu. 8.4.2015. Lahden ammattikorkeakoulu. (Haastattelija Maija Munter, äänite ja litterointi tekijän hallussa.)

Haastattelu. Musiikkileikkikoulupedagogiikan kurssin opiskelijoita. 18.3.2015. Lahden ammattikorkeakoulu. (Haastattelija Maija Munter, äänite ja litterointi tekijän hallussa.)

